

**Житомирський медичний інститут
Житомирської обласної ради**

Кафедра природничих та суспільно-гуманітарних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи
Гордійчук С.В.

«31» серпня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 223 «Медсестринство»

Освітньо-професійна програма: «Екстрена медицина»

Вид дисципліни: обов'язкова

Мова викладання: державна

Форма навчання: денна

2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 223 «Медсестринство», освітньо-професійної програми «Екстрена медицина», освітнього ступеня бакалавр.

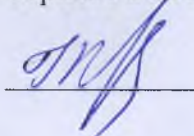
«27» серпня 2021 року

Розробник: Д'яченко І.М. – кандидат філософських наук, доцент кафедри природничих та суспільно-гуманітарних дисциплін.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін

Протокол № 1 від «30» серпня 2021 року

Завідувач кафедри

к.п.н., доцент Круковська І.М.

Схвалено науково-методичною радою Житомирського медичного інституту ЖОР, для здобувачів вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 223 «Медсестринство», освітньо-професійної програми «Екстрена медицина», освітнього ступеня бакалавр.

Протокол № 1 від «31» серпня 2021 року

Узгоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Екстрена медицина»

Гарант ОПП

к.мед.н. Можарівська А.А.

Голова

Гордійчук С.В.

Перезатверджено

« ____ » _____, 20 ____ р.

« ____ » _____, 20 ____ р.

« ____ » _____, 20 ____ р.

« ____ » _____, 20 ____ р.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Програма з філософії передбачає ґрунтовну гуманітарну підготовку: розуміння основних закономірностей розвитку природи і суспільства та місця людини у світі; усвідомлення ролі та значення культури в історії людства; володіння базовою історико-філософською освітою; обізнаність в актуальних проблемах сучасної гуманітаристики загалом і філософської думки зокрема; оперування навичками аналізу та інтерпретації тексту; усвідомлення значущості загальнолюдських цінностей та етичних норм; вільне знання державної та іноземних мов; володіння сучасними інформаційними технологіями та вміння застосовувати їх у професійній діяльності.

Філософія як навчальна дисципліна має системний характер. В рамках філософії як навчальної дисципліни, що інтегрує в собі вищезазначені форми знання, здійснюється осмислення граничних основ буття світу і людини, форм співвідношення матерії і свідомості, законів і форм мислення, етичного і естетичного аспектів світогляду.

Мета викладання дисципліни – ознайомлення студентів зі специфікою світоглядного освоєння людиною дійсності, історією виникнення і розвитку філософії, провідними течіями, основними проблемами і понятійним апаратом цих форм знання; формування і розвиток у них теоретичного мислення, здатності застосовувати отримані знання на практиці. Формування у студентів цілісного уявлення про світ, людину як цілісність, про роль медицини у ствердженні сенсу людського буття, розуміння сучасного стану медицини та передбачення перспектив її розвитку. Процес навчання спрямовано не лише на здобуття знань, а й на оволодіння навичками самостійного критичного мислення, розвиток аналітичних здібностей, ораторської майстерності, здатності до комунікації, творчої діяльності та наукових студій. Сприяння подальшому розвитку і активізації випрацювання здатності і здібності студентів розумно мислити, відповідально ставитися до навколишнього світу, до власних інтересів, потреб і справ. Використання набутих знань і навичок на практиці, в професійній діяльності.

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти та Освітньої професійної програми підготовки бакалавра дана дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей.

Компетентнісний потенціал предмета та результати навчання:

Загальні:

- здатність навчатися та самонавчатися;
- здатність до усного та письмового спілкування рідною мовою;
- здатність бути критичним та самокритичним;
- здатність діяти на підставі етичних суджень;
- здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел;
- здатність застосовувати знання на практиці;

- здатність до абстрактного та аналітичного мислення й генерування ідей;
- здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми, незалежно від їх походження, особливостей культури, і поваги до різноманітності;
- відповідально ставитися до завдань і обов'язків.

1.1. Обсяг дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ECTS 3	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	Обов'язкова
Модуль – 1	Спеціальність 223 «Медсестринство» Спеціалізація «Екстрена медицина»	Рік підготовки:
Змістових модулів – 3		2-й
		Семестр
Загальна кількість годин – 90		3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 46 самостійної роботи студента - 44	Освітній ступінь: бакалавр	Лекції
		24 год..
		Семінарські
		22 год.
		Самостійна робота
		44 год.
		Вид контролю: ПМК

1.2. Статус дисципліни

Обов'язкова

1.3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумови для вивчення дисципліни:

- ґрунтується на попередньо вивчених дисциплінах: «Українська мова», «Латинська мова», «Історія медицини та медсестринства», «Медична інформатика», «Медсестринська етика та деонтологія» тощо;
- інтегрується з такими дисциплінами: «Основи медсестринства», «Історія та культура України», клінічні дисципліни;
- закладає фундамент для етичного, культурного міжособистісного спілкування та постійного підвищення професіоналізму.

1.4. Очікувані результати навчання

Результати навчання, згідно профілю програми, після вивчення дисципліни «Філософія»:

- знати і розуміти роль та обов'язки парамедика в системі екстреної медичної допомоги;
- знати і розуміти застосування сукупності знань, навичок (вмінь) та дій для забезпечення пацієнту/клієнту гідного ставлення, приватності/інтимності, конфіденційності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурного підходу, толерантності та неосудної поведінки.

1.5. Критерії оцінювання результатів навчання

Поточне тестування та самостійна робота										ІДР С	ПМ К	Рейтинг модуля дисциплін и
Зм. м. 1					Зм. м. 2				Зм.м. 3	10	40	100
Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 5	Т. 6	Т. 7	Т. 8	Т. 9	Т.10			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			
50												
60												

№ з/п	Форми контролю	Засвоєння теоретичних знань	Самостійна робота	Індивідуальна робота
1.	Поточний контроль			
	Семінар 1	3	2	
	Семінар 2	3	2	
	Семінар 3	3	2	
	Семінар 4	3	2	
	Семінар 5	3	2	
	Семінар 6	3	2	
	Семінар 7	3	2	
	Семінар 8	3	2	
	Семінар 9	3	2	
	Семінар 10	3	2	
	Разом	30	20	10
60				
2.	Підсумковий		40	

	модульний контроль	
3.	Разом сума балів за засвоєння модуля	100

- Максимальна сума балів поточного контролю – 60 балів;
- Максимальна кількість занять (семінарських) в модулі – 10;
- Максимальна кількість балів за кожне заняття для поточного контролю визначається:

$60 \text{ (балів)} = m \text{ (балів)} \times n + \text{(ІДРС)}$;

n

$60 \text{ (балів)} = 5 \text{ балів} \times 10 + 10 \text{ балів (ІДРС)}$

10

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент на одному семінарському занятті при вивченні модуля - 5 балів

«5» - 5 балів

«4»- 4 бали

«3» - 3 бали

«2» - 2 і менше балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент для допуску до підсумкового модульного контролю –30 балів.

Самостійна робота, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті – 2 бали на кожному занятті.

Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентові лише при успішному їх виконанні та захисті. Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їх обсягу та значимості, в даному випадку – 10 балів. Вони додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність в модулі.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	---	---

1.6. Засоби діагностування результатів навчання

1. ПМК.

2. Програма навчальної дисципліни

Модуль I. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії. Онтологія та гносеологія. Філософський аналіз людини та суспільства.

Змістовий модуль 1. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії

Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві

Тема 2. Філософія і медицина Стародавнього світу

Тема 3. Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження

Тема 4. Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва

Тема 5. Німецька класична філософія та марксизм

Тема 6. Філософія XIX-XX ст.

Тема 7. Філософська думка в Україні

Змістовий модуль 2. Онтологія та гносеологія

Тема 8. Філософський зміст проблеми буття

Тема 9. Проблема свідомості у філософії та медицині

Тема 10. Діалектика – філософська основа медицини

Тема 11. Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання

Змістовий модуль 3.

Тема 12. Проблема людини у філософії. Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства

2.1. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	денна форма		
		у тому числі		
		л	с	с.р.
1	2	3	4	5
Модуль І. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії. Онтологія та гносеологія. Філософський аналіз людини та суспільства.				
Змістовий модуль 1. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії				
Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	8	2	2	4
Тема 2. Філософія і медицина Стародавнього світу	8	2	2	4
Тема 3. Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	8	2	2	4
Тема 4. Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	6	2		4
Тема 5. Німецька класична філософія та марксизм	6	2		4
Тема 6. Філософія ХІХ-ХХ ст.	6	2		4
Тема 7. Філософська думка в Україні	8	2	2	4
Змістовий модуль 2. Онтологія та гносеологія				
Тема 8. Філософський зміст проблеми буття	8	2	2	4
Тема 9. Проблема свідомості у філософії та медицині	8	2	2	4
Тема 10. Діалектика – філософська основа медицини	8	2	2	4
Тема 11. Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання	6	2	2	2
Змістовий модуль 3. Філософський аналіз людини та суспільства				
Тема 12. Проблема людини у філософії	5	2	2	1

Тема 13. Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства	3		2	1
ПМК	2		2	
Усього годин	90	24	22	44

2.2. Тематичний план лекцій

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	2
2.	Філософія і медицина Стародавнього світу	2
3.	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	2
4.	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	2
5.	Німецька класична філософія та марксизм	2
6.	Філософія XIX-XX ст.	2
7.	Філософська думка України	
8.	Філософський зміст проблеми буття	2
9.	Проблеми свідомості у філософії та медицині	2
10.	Діалектика – філософська основа медицини	2
11.	Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання	2
12.	Проблема людини у філософії	2
Всього		24

2.3. Тематичний план семінарських занять

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	2
2.	Філософія і медицина Стародавнього світу	2
3.	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	2
4.	Філософська думка України	2
5.	Філософський зміст проблеми буття	2
6.	Проблеми свідомості у філософії та медицині	2
7.	Діалектика – філософська основа медицини	2
8.	Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання	2
9.	Проблема людини у філософії	2
10.	Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства	2
11.	ПМК	2
Всього		22

2.4. Тематичний план самостійної роботи

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1.	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4
2.	Філософія і медицина Стародавнього світу	4
3.	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	4

4.	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	4
5.	Німецька класична філософія та марксизм	4
6.	Філософія XIX-XX ст.	4
7.	Філософська думка України	4
8.	Філософський зміст проблеми буття	4
9.	Проблеми свідомості у філософії та медицині	4
10.	Діалектика – філософська основа медицини	4
11.	Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання	2
12.	Проблема людини у філософії. Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства	1
13.	Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства	1
Всього		44

2.5. Зміст програми

Модуль I. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії. Онтологія та гносеологія. Філософський аналіз людини та суспільства.

Змістовий модуль 1. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії

Лекція

Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві

Людина і світ – дві сторони існування дійсності. Основні способи освоєння людиною світу: пізнавальний, практичний, духовно-практичний. Сутність і структура світогляду. Буденний і теоретичний рівні світогляду. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський, науковий.

Філософія як світогляд і знання. Філософія і філософування. Специфіка філософського освоєння дійсності. Природа і специфіка філософських категорій. Плюралістичний характер філософії, коло її проблем. Історичні форми постановки і вирішення основного філософського питання. Матеріалізм, ідеалізм, дуалізм. Гностицизм і агностицизм. Проблема методу у філософії. Діалектика і метафізика. Закони діалектики. Структура філософського знання (історія філософії, онтологія, гносеологія, філософська антропологія, соціальна філософія та ін.). Логіка, етика, естетика як філософські форми знання. Основні історичні етапи розвитку філософії. Класична і неklasична філософія.

Зв'язок філософії з наукою, мораллю, мистецтвом. Її місце і роль в житті суспільства і людини. Основні функції філософії. Вплив на формування світоглядної, методологічної і професійної культури студентів.

Семінар

Тема. Структура світогляду. Типи світогляду. Об'єкт і предмет філософії. Філософські методи. Структура та функції філософії. Взаємозв'язок філософії та медицини.

Самостійна робота. Взаємозв'язок філософії та медицини.

Лекція.

Тема 2. Філософія і медицина Стародавнього світу

Відмінність західного і східного способів філософування. Передумови виникнення і специфіка функціонування античної філософії. Її основні етапи – досократичний, класичний, елліністичний, римський. Стародавньоіндійська філософія: періодизація, джерела. Особливості індійської філософії. Школи індійської філософії. Медицина Стародавньої Індії. Стародавньокитайська філософія: основна ідея – ідея Дао. Два основні напрями китайської філософії – даосизм і конфуціанство. Медицина Стародавнього Китаю. Філософія античного світу: періодизація, концепції походження. Проблема пошуку першоначал буття світу і космоцентризм досократичної філософії (мілетська школа, піфагорійці, елеати, атомісти). Софісти.

Семинар

Тема. Стародавньоіндійська філософія. Школи індійської філософії. Особливості філософії Китаю. Даосизм та конфуціанство. Характеристика античної філософії: періоди, проблеми, представники. Етичні принципи Сократа. Філософські ідеї Платона, Арістотеля, Епікура, Гіппократа.

Самостійна робота. Філософські погляди Сократа. Зміна предмету філософування. Класична антична філософія. Об'єктивний ідеалізм Платона. Його гносеологія і вчення про державу. Філософська система Арістотеля. Вчення про матерію і форму. Дослідження категорій. Становлення античної діалектики. Елліністична філософія (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм). Римська філософія (неоплатонізм). Становлення класичної античної медицини. Гіппократ про людину, природу та причину її хвороб. Місце античної філософії в історико-філософському процесі і культурній спадщині людства.

Лекція

Тема 3. Філософія і медицина Середньовіччя і епохи Відродження

Зміна парадигми філософування при переході від Античності до Середньовіччя. Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії. Основні етапи її розвитку. Патристика (східний і західний варіанти). Августин – класик західної патристики. Обґрунтування теоцентризму. Вчення про Бога, природу і людину. Співвідношення душі і тіла, віри і розуму. Концепція історичного процесу і часу. Середньовічна схоластика. Еволюція змісту терміну «схоластика». Основні проблеми цього періоду середньовічної філософії. Природа і сутність проблеми універсалій, шляхи її вирішення (реалізм і номіналізм). Філософські і релігійні погляди І. Еріугени, А. Кентерберійського, Росцеліна, П. Абеляра, В. Оккама. Місце і роль у систематизації схоластики і розвитку середньовічної філософії Ф. Аквінського. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Галена. Відродження як соціокультурне явище. Антропоцентризм, пантеїзм і гуманізм – основні риси філософії епохи Відродження. Вчення М. Кузанського. Природничонаукові орієнтири філософської думки епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, М. Копернік, Дж. Бруно, Г. Галілей).

Формування і розвиток соціальної філософії (Н. Макіавелі, Т. Мор, Т. Кампанелла). Авл Корнелій Цельс про медицину.

Семінар

Тема. Відродження як соціокультурне явище. Антропоцентризм, пантеїзм і гуманізм – основні риси філософії епохи Відродження. Вчення М. Кузанського. Природничонаукові орієнтири філософської думки епохи Відродження (Леонардо да Вінчі, М. Копернік, Дж. Бруно, Г. Галілей). Формування і розвиток соціальної філософії (Н. Макіавелі, Т. Мор, Т. Кампанелла). Авл Корнелій Цельс про медицину.

Самостійна робота. Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Теоцентризм. Вчення про любов і людину. Періоди середньовічної філософії. Основні проблеми середньовічної філософії. Вчення Августина та Фоми Аквінського. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Галена. Поняття «Відродження» та характерні риси духовного життя цього періоду. Антропоцентризм. Гуманізм. Утопія. Основні напрямки ренесансного філософствування.

Лекція

Тема 4. Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва

Зміна соціально-економічних умов буття суспільства в Новий час. Зростання ролі природознавства, його вплив на філософію. Наукова революція XVII ст. І. Ньютон. Натуралістичний і механістичний характер філософії Нового часу. Проблема методу пізнання – центральна проблема цієї філософії. Філософія Ф. Бекона: критика схоластики, концепція науки, вчення про ідоли розуму, обґрунтування емпірико-індуктивного методу пізнання. Ф. Бекон: філософські погляди в медицині. Філософія Р. Декарта: розуміння предмету пізнання, концепції сумніву і науки, вчення про дві субстанції, обґрунтування раціоналістично-дедуктивного методу пізнання. Дуалізм методологічних засад філософії Р. Декарта. Емпіризм і раціоналізм як напрями в гносеології. Механіцизм Т. Гобса. Основні ідеї твору «Левіафан». Сенсуалізм Д. Локка, вчення про «первинні» і «вторинні» якості. Вчення Б. Спінози про субстанцію. Монадологія Г. Ляйбніца. Філософія Б. Паскаля як досвід синтезу науки і віри. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі та Д. Юма.

Особливості ідеології та філософії Просвітництва. Проблема буття суспільства, природи і людини в працях французьких мислителів: Вольтера, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Ж. Ламетрі, Д. Дідро, К. Гельвеція, П. Гольбаха. Німецьке просвітництво (Г. Лессінг, І. Гердер, І. Гьоте).

Самостійна робота. Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст. Френсіс Бекон: філософські погляди в медицині.

Лекція

Тема 5. Німецька класична філософія та марксизм

Поняття класичної філософії. Ідейні джерела і соціально-економічні умови формування німецької класичної філософії. Її проблематика. Єдність і суперечливість цієї філософії. Тракткування філософії як науки. Німецька класична філософія як квінтесенція філософського раціоналізму. І. Кант –

основоположник німецької класичної філософії. Два періоди творчості мислителя. Сутність його «коперніканського перевороту» в філософії. Дослідження пізнання як процесу: розсудок і розум, апіорні форми пізнання, «річ у собі», антиномії, роль категорій. Теоретична і практична філософія. Соціально-філософські ідеї. Вчення про категоричний імператив. «Етика обов'язку» І. Канта в контексті медицини. Суб'єктивний ідеалізм І. Фіхте. Філософія як «наука вчення». Вчення про абсолютне «Я», взаємозв'язок суб'єкта і об'єкта, теорії і практики, свободи і необхідності. Об'єктивний ідеалізм Ф. Шеллінга. Принцип «філософії тотожності». Філософія природи і філософія мистецтва. Філософська система Г. Гегеля. Основний принцип системи (тотожність мислення і буття) і загальна структура. Теорія діалектики. Суперечливість між методом і системою. Соціально-філософське вчення. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Критика філософії Г. Гегеля. Концепція сутності християнства. «Етика любові» як філософія перебудови суспільства. Теоретичні джерела, природничо-наукове підґрунтя і соціально-економічні умови виникнення марксизму і його філософії. Єдність матеріалізму і діалектики, філософської теорії і практики. Відстоювання марксизмом статусу науковості філософії. Діалектичний та історичний матеріалізм як напрями філософії марксизму. Розвиток марксистської філософії В. І. Леніним. Місце класичної філософії в історико-філософському процесі.

Самостійна робота. Особливості німецької класичної філософії. Філософські ідеї І. Канта. «Етика обов'язку» І. Канта в контексті медицини. Філософія Г.В.Ф. Гегеля. Закони, категорії діалектики. «Антропологічний принцип» філософії Л. Фейєрбаха. Формування філософії марксизму. Основні ідеї вчення К. Маркса про людину, суспільство та революцію.

Лекція

Тема 6. Філософія XIX –XX ст..

Поняття некласичної філософії. Причини її формування. Критичний перегляд принципів і традицій класичної філософії. Некласичний раціоналізм. Розмежування і боротьба раціоналізму та ірраціоналізму. Проблема нерационального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме), її дослідження з позицій раціоналізму. Плюралізм некласичної філософії. Сцієнтистський напрям у філософії. Виникнення і сутність позитивізму. Етапи розвитку позитивістської філософії: «перший» позитивізм (О. Конт, Д. Міль, Г. Спенсер); «другий» позитивізм – емпіріокритицизм (Е. Мах, Р. Авенаріус), його природничо-наукові витоки; «третій» позитивізм – неопозитивізм (М. Шлік, Р. Карнап). Антропологічний напрям у філософії. Філософія життя. Абсолютизація ірраціонального у вченні А. Шопенгауера. Світ як воля і уявлення. Філософські погляди Ф. Ніцше (нігілізм, воля до влади, надлюдина). Вчення В. Дільтея та А. Бергсона. Концепція філософії історії О. Шпенглера. Філософські аспекти вчення З. Фрейда і неофрейдизму (Е. Фромм, К.-Г. Юнг). Метод психоаналізу З. Фрейда (З. Фройд) для лікування неврозів. Філософська антропологія М. Шелера і А. Гелена. Екзистенціалізм. Специфіка проблематики, ідейні витоки (С. К'єркегор, Е. Гуссерль).

Філософські концепції М. Хайдеггера, К. Ясперса, Ж.-П. Сартра, А. Камю, Г. Марселя. Екзистенційна традиція в українській філософії.

Релігійний напрям у філософії (неотомізм, персоналізм). Пошук нових підходів до трактування класичних проблем – буття природи, суспільства, людини, Бога. Інтерпретація взаємозв'язку релігії і науки.

Самостійна робота. Особливості російської філософії. Сціентистський напрямок у зарубіжній філософії ХХ ст. Напрямок антропологічного спрямування у філософії ХХ ст. Метод психоаналізу для лікування неврозів З. Фрейда. Релігійна філософія ХХ ст. Філософія культури.

Лекція

Тема 7. Філософська думка в Україні

Міфоепічна свідомість праукраїнського етносу (ІХ-ХІ ст.). Антеїзм, кордоцентризм і екзистенційна спрямованість української світоглядної ментальності. Діалогічність киеворуської міфоепічної свідомості і візантійського християнства. Філософський характер «Велесової книги». Роль християнства у ствердженні філософських ідей. Філософська думка Києворуської доби. Філософія ХІV-ХІVІ ст.: аріографія, український неоплатонізм, полемісти. Становлення і функціонування професійної філософії у Києво-Могилянській академії. Г. Сковорода – засновник української класичної філософії. Академічна філософія ХІХ ст. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш, П. Юркевич). Філософське осмислення мови і національного буття у творчості О. Потебні. Соціальна філософія М. Драгоманова. Українська філософія першої половини ХХ століття. Філософська позиція І. Франка. Філософські ідеї у творчості Л. Українки і М. Коцюбинського. Екзистенційні пошуки М. Бердяєва, Л. Шестова, В. Зеньковського. Історіософія М. Грушевського. Соціальна філософія В. Винниченка. Концепція ноосфери В. Вернадського. Філософія як ідеологія (М. Міхновський, В. Липинський, Д. Донцов). Розробка філософських проблем Д. Чижевським. Культурно-філософський підйом у 20-х роках ХХ ст. Філософія українських «шестидесятників». Творчість П. Копніна. Розробка філософських проблем в Україні в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття. Розвиток медицини в Україні.

Семинар

Тема. Міфоепічна свідомість праукраїнського етносу (ІХ-ХІ ст.). Антеїзм, кордоцентризм і екзистенційна спрямованість української світоглядної ментальності. Діалогічність киеворуської міфоепічної свідомості і візантійського християнства. Філософський характер «Велесової книги». Роль християнства у ствердженні філософських ідей. Філософська думка Києворуської доби. Філософія ХІV-ХІVІ ст.: аріографія, український неоплатонізм, полемісти. Становлення і функціонування професійної філософії у Києво-Могилянській академії. Г. Сковорода – засновник української класичної філософії. Академічна філософія ХІХ ст. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш, П. Юркевич). Філософське осмислення мови і національного буття у творчості О. Потебні. Соціальна філософія М. Драгоманова. Українська філософія першої половини

XX століття. Філософська позиція І. Франка. Філософські ідеї у творчості Л. Українки і М. Коцюбинського. Екзистенційні пошуки М. Бердяєва, Л. Шестова, В. Зеньковського. Історіософія М. Грушевського. Соціальна філософія В. Винниченка. Концепція ноосфери В. Вернадського. Філософія як ідеологія (М. Міхновський, В. Липинський, Д. Донцов). Розробка філософських проблем Д. Чижевським. Культурно-філософський підйом у 20-х роках XX ст. Філософія українських «шестидесятників». Творчість П. Копніна. Розробка філософських проблем в Україні в останній чверті XX – на початку XXI століття. Розвиток медицини в Україні.

Самостійна робота. Особливості та основні етапи розвитку української філософської думки. Особливості світовідчуття українців. Філософська думка часів Київської Русі. Філософія Ренесансу та Бароко XVI-XVII ст. «Філософія серця» Г.С. Сковороди. Розвиток філософії української діаспори в 1920-1990 (І. Мірчук, О. Кульчицький, М. Шлемкевич та ін.). Розвиток медицини в Україні.

Змістовий модуль 2. Онтологія та гносеологія

Лекція

Тема 8. Філософський зміст проблеми буття

Буття як існування (наявність) будь-чого. Поняття і категорії – форми (ступені) пізнання буття. Абстрактність змісту категорії «буття», її місце у філософуванні. Буття, небуття, ніщо. Чому буття має статус проблеми? Її життєві корені та філософський смисл. Відмінність філософського і конкретно-наукового розуміння буття. Онтологія – вчення про буття. Концепції буття в історії філософії. Співвідношення понять «буття» і «світ». Світ як сукупна реальність. Буття світу – передумова його єдності. Буття як єдність різноманітного. Сутність та існування. Основні форми буття, їх взаємозв'язок: об'єктивна реальність і реальність суб'єктивна, матерія і свідомість, природа і суспільство та ін. Специфіка людського буття. Проблема його сенсу. Проблема субстанції. Монізм (матеріалістичний та ідеалістичний), дуалізм і плюралізм як філософські принципи трактування субстанції. Залежність філософських поглядів на субстанцію від рівня розвитку науки. Матерія як субстанція. Еволюція поглядів на матерію в історії філософії. Філософське і конкретно-наукове розуміння матерії. Основні характеристики матерії. Рух, простір і час як категоріальні визначення буття. Рух, спокій, розвиток. Форми руху. Прогрес, регрес, колообіг як прояви спрямованості розвитку. Фізичні і суспільні виміри простору і часу. Методологічне значення проблеми матерії та руху для біології та медицини. Вклад медицини в розвиток філософських думок про форму руху матерії, простору і часу.

Семінар

Тема. Методологічне значення проблеми матерії і руху для біології та медицини. Вклад медицини в розвиток філософських думок про форми руху матерії, простору і часу. Зміст поняття «онтологія», «буття», «світ».

Самостійна робота. Методологічне значення проблеми матерії і руху для біології та медицини. Вклад медицини в розвиток філософських думок про

форми руху матерії, простору і часу. Зміст поняття «онтологія», «буття», «світ».

Лекція

Тема 9. Проблема свідомості у філософії та медицині

Свідомість як субстанція і як одна із форм буття. Взаємозв'язок і протилежність свідомості і матерії. Відображення – атрибут матерії. Рівні відображення (нежива природа, жива природа, суспільство) і його форми. Свідомість – вища форма відображення, сутнісна ознака людини. Взаємозв'язок біологічного і соціального у формуванні і розвитку свідомості. Її основні характеристики. Свідомість як сфера ідеального. Механізм функціонування і структура свідомості (свідоме, підсвідоме, несвідоме). Взаємозв'язок чуттєвого і раціонального. Свідомість, мова, символ. Форми психічної активності людини (свідомість, мислення, пам'ять, емоції, воля), їх відмінність від форм психічної активності тварин. Проблема штучного інтелекту. Еволюція поглядів на природу і сутність свідомості в історії філософії та історії науки. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Слово як лікувальний фактор. Місце психотерапії в сучасному житті та структурі професійної діяльності медичного працівника. Свідомість індивідуальна, групова, суспільна. Специфіка їх взаємозв'язку. Особливості взаємодії суспільного буття і суспільної свідомості. Структура суспільної свідомості (сфери, форми, рівні). Активний характер свідомості. Випереджаюче відображення. Духовне виробництво як прояв активності свідомості. Феномен творчості.

Семінар. Свідомість як субстанція і як одна із форм буття. Еволюція поглядів на природу і сутність свідомості в історії філософії та історії науки. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Слово як лікувальний фактор. Місце психотерапії в сучасному житті та структурі професійної діяльності медичного працівника. Свідомість індивідуальна, групова, суспільна. Специфіка їх взаємозв'язку. Особливості взаємодії суспільного буття і суспільної свідомості. Структура суспільної свідомості (сфери, форми, рівні). Активний характер свідомості. Випереджаюче відображення. Духовне виробництво як прояв активності свідомості. Феномен творчості.

Самостійна робота. Антропосоціогенез. Свідомість і несвідоме. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Місце психотерапії в сучасному світі.

Лекція

Тема 10. Діалектика – філософська основа медицини

Становлення діалектичних ідей в історії людського пізнання. Основні принципи діалектики. Поняття закону в філософії і медицині. Особливості прояву законів діалектики в медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині. Загальна характеристика філософських категорій. Причина і наслідок. Зовнішнє і внутрішнє. Проблема причинності в медицині. Необхідність і випадковість. Можливість

і дійсність. Значення категорій необхідності і випадковості, можливості і дійсності для медицини. Частина і ціле. Зміст і форма. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

Семинар

Тема. Становлення діалектичних ідей в історії людського пізнання. Основні принципи діалектики. Поняття закону в філософії і медицині. Особливості прояву законів діалектики в медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині. Загальна характеристика філософських категорій. Причина і наслідок. Зовнішнє і внутрішнє. Проблема причинності в медицині. Необхідність і випадковість. Можливість і дійсність. Значення категорій необхідності і випадковості, можливості і дійсності для медицини. Частина і ціле. Зміст і форма. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

Самостійна робота. Діалектика. Види діалектики, представники. Категорії діалектики. Закони діалектики. Характер взаємного зв'язку. Значення діалектики для розвитку клінічного мислення медичного працівника.

Лекція

Тема 11. Проблема пізнання у філософії. Специфіка медичного пізнання
Пізнання як відображення і пізнання як ідеальне конструювання дійсності. Гносеологія і епістемологія – розділи філософії. Види пізнання (буденне, позанаукове, ненаукове, наукове). Процесуальний характер пізнання. Основні філософські парадигми пізнавального процесу (метафізичний матеріалізм, ідеалізм, марксизм, герменевтика). Агностицизм. Діалектика – філософська основа медицини. Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині. Суб'єкт і об'єкт пізнання, особливості їх взаємозв'язку і взаємодії. Об'єкт і предмет пізнання. Рівні пізнання (емпіричний, теоретичний). Форми пізнання (чуттєві, раціональні). Сенсуалізм і раціоналізм. Поняття методології і методу пізнання. Класифікація пізнавальних методів. Інтуїція. Істина – мета пізнання. Її основні характеристики. Процесуальність істини. Феномен розуміння. Догматизм і релятивізм. Критерії істини. Істина і правда. Істина, ймовірність, хиба, омана. Специфіка істини у філософії і науці, соціальному пізнанні. Істина як цінність. Основні концепції істини (кореспондентська, когерентна, прагматична, релігійна, постмодерністська). Діагностика – специфічна форма пізнання. Діагностика і кібернетика. Метод аналогії і діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.

Семинар

Тема. Пізнання як відображення і пізнання як ідеальне конструювання дійсності. Гносеологія і епістемологія – розділи філософії. Види пізнання (буденне, позанаукове, ненаукове, наукове). Процесуальний характер пізнання. Основні філософські парадигми пізнавального процесу

(метафізичний матеріалізм, ідеалізм, марксизм, герменевтика). Агностицизм. Суб'єкт і об'єкт пізнання, особливості їх взаємозв'язку і взаємодії. Об'єкт і предмет пізнання. Рівні пізнання (емпіричний, теоретичний). Форми пізнання (чуттєві, раціональні). Сенсуалізм і раціоналізм. Поняття методології і методу пізнання. Класифікація пізнавальних методів. Інтуїція. Істина – мета пізнання. Її основні характеристики. Критерії істини. Істина і правда. Істина, ймовірність, хиба, омана. Основні концепції істини (кореспондентська, когерентна, прагматична, релігійна, постмодерністська). Діагностика – специфічна форма пізнання. Метод аналогії і діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.

Самостійна робота. Пізнання як процес. Структура, рівні та форми пізнання. Агностицизм та оптимістичний гносеологізм. Діалектичний метод пізнання. Істина: концепції, види, критерії. Наука – складне соціальне утворення (вид діяльності, форма пізнання та існування знання, соціальний інститут). Філософія і наука: спільне і відмінне. Суб'єкт наукової діяльності. Особливості наукового пізнання. Проблема, ідея, гіпотеза, науковий факт, концепція, теорія як форми пізнання. Доказовий характер, системність і універсальність наукових знань. Мова науки. Її закони. Специфіка філософського осмислення науки. Філософські проблеми науки. Соціально-практична зумовленість виникнення наукового знання. Основні етапи розвитку науки (класична, некласична, постнекласична). Поняття наукової парадигми. Революції в науці. Диференціація та інтеграція в науці. Проблема класифікації наук: історія і сучасність. Наука фундаментальна і прикладна. Феномен наукової школи. Наука, техніка, виробництво. Наука і культура. Наука і релігія. Світоглядна і методологічна роль наукової картини світу. Позитивні і негативні наслідки функціонування науки. Соціальна відповідальність вченого. Філософія медицини і медицина як наука. Філософська методологія в медицині. Філософські категорії і поняття медицини. Проблеми норми, здоров'я і хвороби. Філософія здоров'я і хвороби. Гносеологічні питання теорії хвороби в сучасній медицині. Біоетика як сучасна форма медичної етики. Формування моральної позиції медичного працівника. Філософія історичних моделей медичної етики: гіппократова модель (принцип «Не нашкодь»), модель Т. Парацельса («принцип «Роби добро»), деонтологічна модель (принцип «Дотримання обов'язку»), біотична модель (принцип «Поваги прав і гідності пацієнта»).

Змістовий модуль 3. Філософський аналіз людини та суспільства

Лекція

Тема 12. Проблема людини у філософії

Антропоцентризм філософської рефлексії. Співвідношення понять «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість». Основні концепції походження людини (релігійна, еволюційна, космологічна). Сутність і основні чинники антропосоціогенезу. Діалектика біологічного і соціального в людині. Діяльнісний спосіб її буття. Діалектика свободи і необхідності в життєдіяльності людини. Проблема самореалізації «Я». Феномен відчуження.

Самоцінність людського життя. Життя, смерть і безсмертя як виміри буття людини у світі. Проблема життя і смерті у філософії і медицині. Медицина і виховання людини. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків). Взаємозв'язок людини, природи і суспільства. Людина і людство. Планетарна спільність долі людства. Відповідальність за його майбутнє. Роль особи в історії. Філософська антропологія як розділ філософського знання. Специфіка трактування людини у класичній, некласичній і постнекласичній філософії.

Проблема гуманізму та шляхи її вирішення в історії філософії.

Семінар

Тема. Антропоцентризм філософської рефлексії. Співвідношення понять «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість». Основні концепції походження людини (релігійна, еволюційна, космологічна). Сутність і основні чинники антропосоціогенезу. Діалектика біологічного і соціального в людині. Діяльнісний спосіб її буття. Діалектика свободи і необхідності в життєдіяльності людини. Проблема самореалізації «Я». Феномен відчуження. Самоцінність людського життя. Життя, смерть і безсмертя як виміри буття людини у світі. Проблема життя і смерті у філософії і медицині. Медицина і виховання людини. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків). Взаємозв'язок людини, природи і суспільства. Людина і людство. Планетарна спільність долі людства. Відповідальність за його майбутнє. Роль особи в історії. Філософська антропологія як розділ філософського знання. Специфіка трактування людини у класичній, некласичній і постнекласичній філософії.

Проблема гуманізму та шляхи її вирішення в історії філософії.

Самостійна робота. Філософська антропологія як розділ філософського знання. Специфіка трактування людини у класичній, некласичній і постнекласичній філософії.

Проблема гуманізму та шляхи її вирішення в історії філософії. Сутність гуманізму та форми її прояву в медичній сфері та діяльності. Суспільство: концепції походження, представники, ознаки, рівні. Соціальна філософія: предмет, структура, функції. Феномен соціального. Семіотична сфера суспільства. Сфери суспільства. Формацийний підхід до проблеми сутності суспільства. Критерії сучасного суспільства. Характеристика сучасного українського суспільства.

Семінар

Тема. Суспільство: основи філософського аналізу. Духовне життя суспільства

Суспільство і природа як синергетичні підсистеми об'єктивної реальності. Природа – умова буття суспільства. Його сутність і основні характеристики. Єдність матеріального і духовного. Поняття суспільних відносин, їх первинний і вторинний рівні. Базис і надбудова. Феномен соціального. Культура як концентрований вираз досягнень суспільства. Проблема побудови теоретичної моделі суспільства (натуралізм, ідеалізм, матеріалізм). Виробництво і споживання як сторони функціонування суспільства. Види

виробництва, їх діалектика. Спосіб виробництва матеріальних благ, його структура. Сутність, структура, специфіка взаємозв'язку і функціонування продуктивних сил і виробничих відносин. Джерела і спонукальні сили суспільного розвитку. Взаємозв'язок суб'єктивного і об'єктивного. Розвиток суспільства як природно-історичний процес. Соціальна структура суспільства. Демографічний чинник. Поняття суб'єкта суспільного розвитку. Рід, народність, нація, клас, народ. Специфіка функціонування суспільних законів. Єдність та багатоманітність історичного процесу. Явище глобалізації. Діалог як спосіб співіснування різних соціальних і культурних систем. Проблема періодизації людської історії (натуралістичний, соціологізаторський, формаційний, цивілізаційний підходи). Проблема спрямованості суспільного розвитку. Типи соціальної динаміки. Концепції суспільного прогресу, регресу, колообігу, «кінця історії». Проблема сенсу історії.

Самостійна робота. Суспільство і природа як синергетичні підсистеми об'єктивної реальності. Природа – умова буття суспільства. Його сутність і основні характеристики. Проблема побудови теоретичної моделі суспільства (натуралізм, ідеалізм, матеріалізм). Виробництво і споживання як сторони функціонування суспільства. Види виробництва, їх діалектика. Спосіб виробництва матеріальних благ, його структура. Сутність, структура, специфіка взаємозв'язку і функціонування продуктивних сил і виробничих відносин. Поняття суб'єкта суспільного розвитку. Рід, народність, нація, клас, народ. Специфіка функціонування суспільних законів. Діалог як спосіб співіснування різних соціальних і культурних систем. Проблема періодизації людської історії (натуралістичний, соціологізаторський, формаційний, цивілізаційний підходи). Концепції суспільного прогресу, регресу, колообігу, «кінця історії». Проблема сенсу історії.

Тема. ПМК

3. Форма поточного та підсумкового контролю

1. Усне опитування.
2. Тестовий контроль.
3. Програмований контроль.
4. Підсумковий модульний контроль.

4. Рекомендовані джерела інформації

Базові:

1. Баррі Левер. Філософія за 30 секунд; переклад з англ. Маркіян Оліярник. К.: BookChef, 2020 160 с.

2. Джадан О.І. До проблеми викладання філософії в сучасній вищій медичній школі. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика*. 2020. С. 70-72. Режим доступу: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/13531/1/Dzhadan_Do_problemi_vikladannya.pdf

3. Іщенко Ю.А. *Філософія* [Електронний ресурс] : навч. посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. Режим доступу: <D:\Загрузки\Вільчинський Ю.М. Навчальний посібник філософії.pdf>

4. Геращенко, Т. Г. Практикум з історії філософії : навч. посіб. / Т. Г. Геращенко; МВС України, Харків нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Університетська книга, 2019. 126 с. Режим доступу: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8330>

5. Філософія: Навчально-методичний комплекс (програми, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи та система оцінки знань студентів гуманітарних факультетів) / За ред. академіка НАН України Л.В. Губерського. Київ: Вадекс, 2018. 118 с. Режим доступу: <http://dphs.univ.kiev.ua/files/2018programa.pdf>

6. Салій А. В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А. В., Зінченко Н. О., Біланов О. С. Вид. 2'е, доповнене. Полтава: Дивосвіт, 2018. 192 с. Режим доступу: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/6752/3/history_of_philosophi.pdf

7. Філософія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 184 с. Режим доступу: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2300/1/%D0%A4%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F_16_09.pdf

8. Социология. Медицинская социология: Учебное пособие. / Составитель Т.В. Иванова - Сумы: Изд-во СумГУ, 2013. 252 с.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30325>

9. Чекаль Л.А., Павлова О.Ю., Сторожук С.В., Бойко Ю.А., Супрун А.Г., Галушко М.М., Горбатюк Т.В., Гейко С.М., Лаута О.Д. Філософія науки та інноваційного розвитку. - К., Міленіум, 2010. - 340 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/4680/>

Допоміжні:

1. Андрущенко В.П., Губерський Л.В., Михальченко М.І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закл. 3-тєвид., випр. та доп. К.: Генеза, 2006.
2. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
3. Асмус В.Ф. Античная философия: 3-е изд. М.: Высшая школа, 2001.
4. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. колл.: Фролов И. Т. и др. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Республика, 2003.
5. Вольфганг Рьод. Шлях філософії: ХІХ–ХХ ст. / Пер. з нім. М.Д. Култаєвої, В.І. Кебуладзе, В. Терлецького. Київ: Дух і Літера, 2010. 368 с.
6. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій: Навчальний посібник. К.: Наукова думка, 1997.
7. Гусев В. І. Західна філософія Нового часу. ХVІІ – ХVІІІ ст.: Підручник. 2-ге вид., стереотип. К.: Либідь, 2000.
8. Історія української філософії: Підручник. К.: Академвидав, 2008.
9. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін.; За ред. В.І. Ярошовця. К.: Видавець ПАРАПАН, 2002.
10. Історія філософії: Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. К.: Знання України, 2006.
11. Історія філософії України. Навч. посібник / Упорядники М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін. К.: Либідь, 1994.
12. Колпстон Ф. История средневековой философии / Пер. с англ. И. Борисовой: Послесл. М. Гарнцева. М.: Энигма, 1997.
13. Кондзьолка В. В. Історія середньовічної філософії: Навч. посібник. Львів: Світ, 2001.
14. Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб. / В.Н. Кузнецов. 2-е изд., испр. и доп. М.: Высшая школа, 2003.
15. Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006.
16. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти ІІІ–ІV рівнів акредитації. 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: Новий світ -2000, Магнолія плюс, 2003.
17. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навчальний посібник. Видання друге, перероблене та доповнене. К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006.
18. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2006.
19. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. К.: Україна, 2000.
20. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремінь, В. В. Ільїн. К.: Книга, 2005.

21. Філософія: Навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного. 6-те вид., випр. і доп. К.: Вікар, 2006.

22. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. М.: Высшая школа, 1991.

23. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / В.І. Шинкарук (голова редкол.). К.: Абрис, 2002.

Інформаційні ресурси

<http://library.kr.ua/libworld/elib.html> - електронні бібліотеки України

<http://psylib.ukrweb.net/books/mamar02/txt07.htm> - необхідність метафізики

<http://psylib.ukrweb.net/books/mamar02/txt08.htm> - проблема миру

<http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=4275> – філософські основи мислення лікаря